

VOORWOORD

Brengen verrassende verkiezingen de jaren 1930 terug?

Bij democratische verkiezingen zijn verrassingen nooit uitgesloten. Weinigen hebben voorspeld dat Donald Trump zou aantreden als de vijfenveertigste president van de VSA. Tachtig jaar geleden zorgde de Belgische kiezer ook voor verbazing door de nieuwkomer Léon Degrelle met zijn rechts-populistische Rex meteen 11,5% van de stemmen te geven. In Vlaanderen boekte het VNV met een Vlaams-nationalistisch en antidemocratisch programma ook een opmerkelijke overwinning met 13,6% in de Vlaamse kieskantons. Vooral de Katholieke Partij was de dupe van de opstandige rechtse kiezer. Ze verloor een kwart van haar stemmen en geraakte in een politieke crisis die leidde tot een communautaire splitsing van de partij en een poging tot de vorming van een Vlaams rechts kartel. De Leuvense historicus Emmanuel Gerard haalt deze wat vergeten geschiedenis van onder het stof en analyseert waarom de zogeheten Concentratie finaal mislukte.

Een van de redenen is het feit dat de rank en file van het VNV geen cent meer gaf voor de Belgische democratie, een evolutie die teruggaat tot de Eerste Wereldoorlog toen een fractie van de Vlaamse beweging collaboreerde met de bezetter en zich vastpinde op een revolutionaire politiek. In het tweede deel van zijn artikel over Frans Van Cauwelaert als advocaat in strafprocessen tegen deze Vlaamse activisten, toont rechtshistoricus Jos Monballyu aan hoe Van Cauwelaert de rechters probeerde te overtuigen dat zijn cliënten geen staatsverraderlijke motieven hadden. Hij wist wel beter, maar de politicus Van Cauwelaert hoopte dat afgedwaalde schapen zoals Lodewijk Dosfel weer in de Vlaams-Belgische katholieke stal zouden komen. Quod non voor de meesten. Vele activisten belandden een kwarteeuw later voor een tweede keer in een Belgische gevangenis wegens collaboratie.

De Leuvense godsdienstwetenschapper Anton Milh verhaalt de rol van kapucijnen als aalmoezeniers in gevangenissen tijdens de repressie na de Tweede Wereldoorlog. Sommigen hadden sympathie voor de politieke drijfveren van diegenen voor wiens zielenheil ze zorgden. Het leidt weinig twijfel, zo concludeert ook Emmanuel Gerard, dat er een concentratie in de geesten bestond van delen van het Vlaamse katholicisme en het anti-Belgisch Vlaams-nationalisme. Het kortstondige kartel van CD&V en N-VA in 2004-2008 kan zo in een traditie worden geplaatst.

Met historische analogieën moet men voorzichtig omspringen. Ze worden vaak bovengehaald pour les besoins de la cause. Ze worden ad hoc ingezet voor hedendaagse politieke

doelstellingen. Zoals nu weer om de overwinning van Trump te duiden. Het is een uitdaging om doorheen alle complexiteit naar patronen te zoeken. Sedert de negentiende eeuw bestaat er een spanningsveld tussen sociale wetenschappers – onder wie ook historici – en geschiedbeoefenaars die de specificiteit en eenmaligheid van het geschiedverloop als uitgangspunt nemen. Het debat is nooit beslecht en ook op dat punt blijkt de geschiedenis een discussie zonder eind te zijn.

Voor het aangesneden stuk Belgische geschiedenis, zijn er grote verschillen tussen de jaren 1930 en vandaag. Vele voorstanders van een rechtse concentratie waren uitgesproken tegenstanders van de parlementaire democratie die ze wilden vervangen zien door een meer autoritair stelsel met leiders en bewindvoerders van wie het gezag niet door democratische controle gehinderd werd. Vandaag wordt de parlementaire democratie niet fundamenteel in vraag gesteld. Het debat gaat eerder over hoe de democratische controle kan geherwaardeerd worden in een systeem waarin nationale parlementen steeds minder hefbomen hebben om te wege op het beleid. Er zijn toch ook wel wat continuïteiten. De concentratie werd vooral door de christelijke arbeidersbeweging, het ACW, bekritiseerd als een dictatuur van rechts. Het wees erop dat het VNV een corporatistisch model voorstond waarin vakbondsvrijheid op de schop ging. Het ACW toonde zich een koele minnaar van het kartel van CD&V en N-VA onder meer omdat de Vlaams-nationalisten er geen geheim van maakten dat ze de macht van de zuilorganisaties wilde terugdringen. En toen kwamen de verkiezingen van 2010, 2012 en 2014 waarin de N-VA haar stemmenaantal verveelvoudigde wat een politieke schokgolf veroorzaakte die groter was dan die van 1936. Voor het eerst kwam de partij op alle niveaus mee aan de macht. Beweging.net, zoals het ACW zich sedert 2014 noemt, neemt in haar kritiek op de huidige federale en Vlaamse regering vooral het volgens haar rechtse sociaaleconomische beleid van N-VA-excellenties op de korrel.

Men kan continuïteiten vaststellen zonder daarom te concluderen dat de jaren 1930 zich herhalen.

Bruno De Wever, hoofdredacteur